

MOJNANDE FRAMGÅNGSVIND FÖR KÄRNKRAFTEN

SÖREN HOLMBERG

När vi efter många års diskuterande verkligen började avveckla kärnkraften svängde opinionen och ville ha den kvar. SOM-institutets mest konkreta åsiktsfråga kring kärnkraftens framtid i Sverige visar på en mycket påtaglig opinionsförändring (se tabell 1 och figur 1). År 1998 – innan den första reaktor i Barsebäck hade stoppats – ville 57 procent av svenska folket att kärnkraften på lång sikt skulle avvecklas. Sju år senare år 2005 när reaktor nummer två stängdes av i Barsebäck stöddes den långsiktiga avvecklingsplanen av endast 33 procent. En majoritetsopinion hade blivit en minoritetsopinion när det blev skarpt läge. Men denna mycket tydliga opinionsomsvängning har inte fortsatt sedan dess. SOM-undersökningen 2006 visar att den positiva kärnkraftsvinden har stannat av (se tabell 1), eller kanske till och med svängt av och blivit något mer negativ om vi ser på resultaten från en mer allmän attitydfråga (se tabell 2). Kanske en tillfällig förändring under intryck av mycket negativ information om säkerheten vid olika svenska kärnkraftverk, främst Forsmark? Eller kanske en mer varaktig inbromsning efter många års förliga vindar? Framtida mätningar får visa vilket.

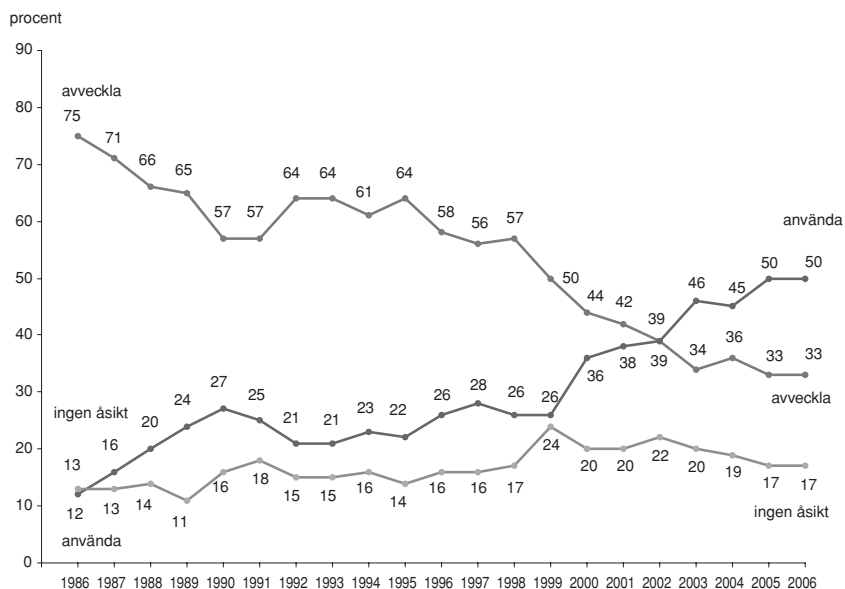
Den tillfälligt(?) frysta kärnkraftsopinionen visar dock på en fortsatt men inte förstärkt ledning för åsikten att kärnkraften långsiktigt bör användas i Sverige (50 procent). Andelen som vill avveckla är endast 33 procent med 17 procent utan åsikt. När det gäller den tuffare åsikten att inte bara använda kärnkraften utan att också bygga ut den avslöjar SOM-studierna att det inte enbart är det mer allmänna stödet för att använda kärnkraften som slutat att växa. Även den offensiva kärnkraftsopinionen att bygga fler reaktorer i framtiden uppvisar nolltillväxt. Andelen svenskar som vill satsa på fler kärnkraftsreaktorer i framtiden har ökat påtagligt under senare år – från 6 procent 1996 till 17 procent 2005 – men inte under valåret 2006. Resultatet i senaste SOM-mätningen 2006 är fortfarande 17 procent som vill bygga fler reaktorer i Sverige. En liten minoritet som alltså inte har vuxit det senaste året. Resultaten detaljredovisas i tabell 1 (se också tabell 1 i Per Hedbergs kapitel).

Tabell 1 Åsikter om kärnkraftens långsiktiga användning i Sverige (procent)

fråga: ”Vad är din åsikt om kärnkraftens långsiktiga användning som energikälla i Sverige?”

Åsikt	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
avveckla kärnkraften senast till år 2010/ avveckla kärnkraften snarast	22	19	17	16	15	14	12	12	11	9	10
avveckla kärnkraften, men använd de kärnkrafts- reaktorer vi har tills de har tjänat ut	31	32	40	34	29	28	27	22	25	24	23
använd kärnkraften och förnya efterhand kärnkrafts- reaktorerna, men bygg inga fler	18	19	21	19	26	29	28	31	30	33	33
använd kärnkraften och satsa på fler kärnkrafts- reaktorer i framtiden	6	7	5	7	10	9	11	15	15	17	17
ingen bestämd åsikt/ej svar	23	23	17	24	20	20	22	20	19	17	17
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	1779	1754	1740	1703	1704	1739	1777	1818	1774	1724	1629
andel avveckla	53	51	57	50	44	42	39	34	36	33	33
andel använda	24	26	26	26	36	38	39	46	45	50	50
övertikt avveckla	+29	+25	+31	+24	+8	+4	±0	-12	-9	-17	-17

Kommentar: Frågeformuleringen år 2000 – 2004 skiljer sig något åt från formuleringen åren 1996-1999. Svartsalternativet ”avveckla kärnkraften senast till år 2010” ändrades 2005 till ”avveckla kärnkraften snarast”.

Figur 1 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt? Opinionsutvecklingen 1986-2006 (procent)

Kommentar: Se tabell 1 för enkätfrågans utformning år 2006. Svartalternativ 1-2 har definierats som "avveckla" medan svartalternativ 3-4 klassificerats som "använda". Åren 1986-1997 respektive 1996-1999 användes delvis annorlunda enkätfrågor. I figur 1 används den äldre femdelade enkätfrågan för åren 1986 – 1997 och den nya fyrdelade därefter.

Tabell 2 Avveckla kärnkraften på lång sikt

påstående: "Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften?"

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
mycket bra förslag	22	21	22	19	17	14	14	13	15
ganska bra förslag	25	23	22	21	23	19	19	20	22
varken bra eller dåligt förslag	21	22	21	23	23	23	23	20	23
ganska dåligt förslag	16	16	18	17	17	20	20	21	18
mycket dåligt förslag	13	13	12	14	14	19	18	19	16
ej svar	3	5	5	6	6	5	6	7	5
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	3561	3503	1842	3638	3606	3675	3612	1724	1629
andel bra förslag	47	44	44	40	40	33	33	33	37
andel dåligt förslag	29	29	30	31	31	39	38	40	34
övertikt, bra förslag	+18	+15	+14	+9	+9	-6	-5	-7	+3

Stabila socioekonomiska åsiktsmönster

De sociala och ekonomiska grupper som tenderade att vara mest respektive minst positiva till kärnkraften i folkomröstningen 1980 uppvisar fortfarande 2005 och 2006 samma åsiktsmönster. Gamla skyttegravar är fortfarande befolkade som de en gång var om än på andra opinionsnivåer idag. Alla grupper har långsiktigt blivit mer positiva till kärnkraften. Och förändringen har inträffat ungefärligen parallellt över hela linjen. Mest positiva till att använda kärnkraften är fortfarande män, äldre och höginkomsttagare medan kvinnor, yngre och låginkomsttagare är mest för att avveckla. Åsiktsskillnaderna är förhållandevis begränsade när det gäller inkomst. De är klart större när det gäller kön och ålder.

Bland män vill hela 63 procent använda kärnkraften långsiktigt. Motsvarande andel är endast 38 procent bland kvinnor. Åsiktsskillnaderna om kärnkraften mellan män och kvinnor är idag precis som tidigare bland de största som finns mellan könen. I de flesta andra politiska sakfrågor är de könsmissiga åsiktsskillnaderna klart mindre. Kärnkraftssamhället är fortsatt mer en manlig dröm än en kvinnlig.

Även åldersskillnaderna är tydliga i kärnkraftsfrågan. Och precis som tidigare är det främst äldre människor som vill använda kärnkraften långsiktigt. De yngsta är mer negativa. I SOM-undersökningen 2006 uppger 60 procent av 61-85 åringar att kärnkraften bör användas mot endast 33 procent bland 15-30 åringar. Mest positiva till kärnkraften är äldre män medan yngre kvinnor är mest negativa. Ett mönster vi känner igen från folkomröstningen 1980. Kärnkraftsfrågan kännetecknas både av generationskamp och könskamp (se tabell 3).

Ideologiska motsättningar

Kärnkraftsfrågan utmärks inte bara av att unga står mot äldre och kvinnor mot män. Ideologiska motsättningar mellan vänster och höger respektive mellan grön och grå är också mycket tydliga. Bland människor klart åt det gröna miljöhället är det endast 24 procent som vill använda kärnkraften långsiktigt medan det bland personer klart åt det gråa miljöhället är hela 76 procent som är för att använda kärnkraften. Grön ideologisk hållning drar fortfarande åt det kärnkraftsnegativa hållet (tabell 3). Klimatdebatten har inte ändrat på det. Tvärtemot vad många kärnkraftsanhängare tror och hoppas på har klimatfrågan ännu inte omvänt de flesta med grön ideologi. När vi i SOM-undersökningarna frågar om oro för förändringar i jordens klimat visar det sig att personer som är mest oroliga också är *minst* för att använda kärnkraften (40 procent 2006) medan personer som är minst oroliga för klimatförändringar (inte särskilt eller inte alls oroliga) är de som är mest positiva till att använda kärnkraften på lång sikt (64 procent). Alltså ett resultat tvärtemot vad kärnkraftsanhängarna skulle vilja se. Människor som mest av alla ser klimatförändringen som ett hot är de som minst av alla vill använda kärnkraften. Vad de istället mest av allt vill använda är alternativa energikällor som sol och vind.

Tabell 3 Avveckla eller använda kärnkraften på lång sikt efter olika sociala och politiska variabler (procent)

	avveckla	använd	Ingen åsikt	summa procent	antal personer	övervikt avveckla
kön						
man	24	63	13	100	786	-39
kvinna	42	38	20	100	843	+4
ålder						
15-30	41	33	26	100	311	+8
31-60	34	51	15	100	848	-17
61-85	26	60	14	100	470	-34
utbildning						
grundnivå	29	50	21	100	375	-21
mellannivå	30	52	18	100	680	-22
universitet/högskola	42	49	9	100	542	-7
inkomst						
mycket låg	38	40	22	100	278	-2
ganska låg	35	49	16	100	253	-14
medel	33	51	16	100	518	-18
ganska hög	32	57	11	100	188	-25
mycket hög	30	61	9	100	300	-31
bostadsort						
landsbygd	37	50	13	100	231	-13
tätort	31	53	16	100	404	-22
stad	32	51	17	100	724	-19
Stockholm/Göteborg/Malmö	39	46	15	100	248	-7
vänster-höger dimension						
klart till vänster	52	33	15	100	167	+19
något till vänster	42	46	12	100	389	-4
varken vänster eller höger	32	43	25	100	359	-11
något till höger	27	61	12	100	418	-34
långt till höger	17	74	9	100	192	-57
grön-grå dimension						
klart åt det gröna hållet	62	24	14	100	168	+38
något åt det gröna hållet	39	46	15	100	424	-7
varken grön eller grå	32	49	19	100	518	-17
något åt det gråa hållet	21	69	10	100	337	-48
klart åt det gråa hållet	20	76	4	100	92	-56
partisynpati						
v	58	29	13	100	87	+29
s	34	49	17	100	479	-15
mp	67	19	14	100	123	+48
c	48	39	13	100	127	+9
fp	28	60	12	100	106	-32
kd	33	51	16	100	106	-18
m	18	68	14	100	398	-50
sd	11	78	11	100	37	-67
övrigt parti	26	63	11	100	74	-37
inget parti	25	39	36	100	129	-14
samtliga	33	50	17	100	1629	-17

Kommentar: Intervjufrågan om kärnkraften redovisas i tabell 1. Resultaten gäller för år 2006. Hushåll med inkomster mellan 0 – 200 000 kr har kategoriserats som mycket låg, mellan 201 000 och 300 000 kr som ganska låg, mellan 301 000 – 500 000 kr som medel, mellan 501 000 – 600 000 kr som ganska hög och mer än 601 kr som mycket hög. Måttet på den gröna dimensionen bygger på en fråga om ett miljövänligt samhälle. Frågan är formulerad som ett förslag där svarspersonerna ombeds bedöma om förslaget är mycket bra, ganska bra, varken bra eller dåligt, ganska dåligt eller mycket dåligt. Frågeformulering var: "Satsa på ett miljövänligt samhälle även om det innebär låg eller ingen tillväxt". Skalan från "mycket bra förslag" till "mycket dåligt förslag" har i tabellen omtolkats till ytterpunkter på en grön-grå dimension där "mycket bra förslag" motsvarar "klart åt det gröna hållet" och "mycket dåligt förslag" motsvarar "klart åt det gråa hållet". Människors vänster-högerideologi har mätts med en självklassificeringsfråga.

Sambandet mellan vänster-högerideologi och kärnkraftsåsikt är också starkt, men har ändrat karaktär jämfört med läget under kärnkraftstridens barndom på 1970-talet. Då fanns ingen koppling. Kärnkraftsförespråkare och motståndare fanns i ungefär lika mått över hela vänster-högerskalan. Kärnkraften var en ny och alternativ konfliktdimension med pretentioner på självständighet från den gamla vänster-högerdimensionen. Men det var länge sedan. Idag är kärnkraftsfrågan sedan många år till stor del inkorporerad i svensk politiks klassiska vänster-högermonter. I SOM-mätningen 2006 ville endast 33 procent av människor med en klar ideologisk vänsterposition använda kärnkraften på lång sikt. Motsvarande andel är hela 74 procent bland personer med en klar ideologi till höger (tabell 3).

Åsiktskopplingen mellan svenska folkets kärnkraftsåsikter och vänster-högerposition höll sig kring .00 (r) åren kring folkomröstningen 1980. I mitten av 1980-talet när SOM-studierna inleddes hamnade korrelationen kring -.15; ju högre negativt värde desto mer hänger vänsterposition ihop med kärnkraftsmotstånd och högerposition med förespråkande av kärnkraft. På 2000-talet har sambandet stigit till omkring -.25 till -.30. I mätningen 2006 blev värdet -.30. Kärnkraftsfrågan har förlorat sin självständighet. Den har blivit en vänster-högerfråga.

Centerpartiets och Maud Olofssons nedtoning av sitt gamla kärnkraftsmotstånd inför valet 2006 är härvidlag symtomatisk. Centern inordnade sig i Alliansens mer kärnkraftspositiva linje. Bland c-väljare fanns dock fortfarande 2006 en viss övervikt för kärnkraftens långsiktiga avveckling (48 procent) mot 39 procent för användarlinjen. Övriga alliansväljare var klart mer positiva till att långsiktigt använda kärnkraften – 68 procent bland m-sympatisörer, 60 procent bland fp-sympatisörer och 51 procent bland sympatisörer med kristdemokraterna. I kärnkraftsfrågan är alltså centerpartiets sympatisörer fortfarande något av främmande fåglar inom alliansen (tabell 3).

Men inom s-blocket är den interna splittringen än större i kärnkraftsfrågan. Socialdemokratiska sympatisörer är liksom centeranhängare tudelade men i s-fallet med en viss övervikt för kärnkraftsförespråkare (49 procent) mot en minoritet på 33 procent som håller på partiledningens avvecklingslinje. Bland vänsterpartiets och miljöpartiets sympatisörer finns dock fortfarande klara majoriteter för att kärnkraften bör avvecklas, 58 respektive 67 procent.

Partisystemets nya utmanare, sverigedemokraterna, har sympatisörer som ideologiskt tenderar att placera sig själv i mitten eller till höger på vänster-högerskalan. Mot den bakgrunden är det följdriktigt att de också skall tendera att i huvudsak vara positiva till kärnkraften. Resultaten från SOM-studien 2006 visar emellertid mer än så. Sverigedemokraternas sympatisörer visar sig vara de allra mest positiva till att använda kärnkraften. Hela 78 procent av de undersökta sd-sympatisörerna deklarerar att de långsiktigt ville använda kärnkraften i Sverige; 32 procent vill bygga fler reaktorer. Kärnkraftens mesta tillskyndare återfinns med andra ord inte bland de etablerade partiernas väljare utan bland sverigedemokraternas. En stor försiktig med resultatet anbefalles dock. Antalet studerade sd-sympatisörer är

mycket begränsat och i annat opinionsmaterial från valet (t ex Valundersökningens) är inte sverigedemokraternas väljare så påtagligt positiva till kärnkraften.

Aktörsförtroende

Budskap är inte allena saliggörande. Budbärare spelar också en roll. Det är en etablerad sanning inom kommunikationsforskningen. Budskap framförda av budbärare vi litar på har större chans att sjunka in och påverka. Förtroende är alltså viktigt. Det sänker inte bara alla transaktionskostnader. Det ökar också effektiviteten i all kommunikation. Budbärare vi litar på har nedförbacke.

I SOM-studierna har vi mot denna bakgrund ända sedan 1980-talet mätt svenska folkets förtroende för de viktigaste aktörerna i energi- och kärnkraftsfrågor. Resultaten i tabell 4 visar vilket förtroende vi har för ett tiotal aktörer när det gäller energiinformation.

Tabell 4 Förtroende för olika aktörer i energi- och kärnkraftsfrågan. Andel svarspersoner som anger ett mycket stort eller ganska stort förtroende (procent)

fråga: "Hur stort förtroende har Du för följande grupper när det gäller information om energi och kärnkraft?"

	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	
miljöorganisationer	57	65	63	64	61	64	69	68	65	71	67	59	59	65	59	55	61	61	60	60	65	
kärnkraftsindustrin	36	46	47	49	58	52	45	48	42	45	45	41	52	53	52	54	52	55	58	47	49	
regeringen	52	52	49	37	36	44	36	43	46	39	38	28	43	42	44	54	52	52	42	38	45	
forskare	81	89	88	85	87	83	80	83	81	81	85	81	82	85	87	85	85	82	85	82	83	
journalister	16	21	28	26	20	24	28	30	26	28	29	26	26	30	29	22	25	25	30	31	29	
statliga myndigheter	40	40	44	35	36	38	36	45	42	41	40	33	45	47	56	58	60	59	57	56	58	
kommunstyrelsen där Du bor	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	26	35	36	33	37	39	41	34	40	44
elbolagen	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	29	27	--	26	24	21	

Kommentar: Frågan innehöll också svarsalternativen ganska litet respektive mycket litet förtroende. Personer som ej besvarat förtroendefrågorna (mellan 4-10 procent genom åren) är inte medtagna i procentbasen. Ett – markerar att frågan ej ställts.

Det mest slående resultatet är att kärnkraftsindustrins förtroende som sjönk påtagligt 2005 fortfarande 2006 ligger kvar på en klart lägre nivå än tidigare under 2000-talet. Kan det vara så att kärnkraftsindustrin har fått betala ett förtroendepreis för

säkerhetsproblemen på svenska kärnkraftverk, i första hand på Forsmark?

Stärkt förtroende kan främst noteras för miljöorganisationer (kärnkraftsindustrins ”motpart” i kärnkraftsdebatten) och för regeringen. I det senare fallet kan det vara fråga om en valårseffekt. Valår brukar påverka politiska institutioners förtroende positivt. Även kommuniststyrelsernas förtroende gick upp 2006. Två aktörer som fick vidkännas ett något minskat förtroende 2006 är journalister, som ibland har en tendens att tappa i tilltro när det går uppåt för politiken, och el-bolagen, som håller på att prissätta elen långt bortom folks förtroende.

En aktör som lyckats bibehålla och till och med något förstärka sitt förtroende är statliga myndigheter. Det är endast forskare och miljöorganisationer som har högre förtroende i energisammanhang. Offentliga myndigheters förtroende är mycket viktigt i sammanhanget. Myndigheter som har att bedriva översyn och reglera en verksamhet bör ha ett högt förtroende. I de två senaste SOM-undersökningarna har vi specialstuderat svenska folkets förtroende för fem olika myndigheter på energiområdet. Resultaten som är mycket uppmuntrande redovisas i tabell 5. Flera av myndigheterna visar sig vara förhållandevis välkända – framförallt Naturvårdsverket, Kärnkraftsinspektionen och kommunernas energirådgivare. När det gäller Naturvårdsverket och Kärnkraftsinspektionen har de dessutom mycket höga förtroendesiffror med 75-80 procent som hyser ett stort förtroende. Även den något mindre profilerade Energimyndigheten har en hög tilltro med cirka 70 procent som uttrycker ett stort förtroende.

Men, och det är ett viktigt men – myndigheter skall inte bara åtnjuta ett stort förtroende. De skall också ha ett förhållandevis jämt spritt förtroende i alla relevanta politiska och samhällsliga grupper. Opartiska myndigheter skall helst inte vara mer betrodda i vissa läger och sedda med mer skeptiska ögon i andra. Om vi prövar våra undersökta energimyndigheters förtroende bland kärnkraftsanhängare respektive kärnkraftsmotståndare visar det sig att skillnaderna är mycket små i alla fall utom ett. Det undantaget är Kärnkraftsinspektionen. Förtroendeskillnaderna är inte dramatiska, men Kärnkraftsinspektionen har ett större förtroende bland kärnkraftsförespråkare än bland kärnkraftsmotståndare. Andelen med ett mycket eller ganska stort förtroende är 2006 87 procent bland kärnkraftsanhängare mot endast 65 procent bland motståndare. Mönstret är ingen tillfällighet. Det såg likadant ut i SOM-undersökningen 2005. Kärnkraftsinspektionen har alltså ett visst balansproblem. Kärnkraftsanhängare litar något mer på Kärnkraftsinspektionen än kärnkraftsmotståndare; visserligen i båda fallen på en hög förtroendenivå, men dock.

Tabell 5 Förtroende för offentliga myndigheter när det gäller information om energi (procent)

fråga: "Hur stort förtroende har Du för följande offentliga myndigheter när det gäller information om energi"

	mycket stort förtroende	ganska stort förtroende	ganska litet förtroende	mycket litet förtroende	summa procent	antal personer	andel ingen uppfattning	Andel känner till myndigheten
Naturvårdsverket								
2005	20	59	18	3	100	1398	--	87
2006	23	59	15	3	100	1200	18	94
Energimyndigheten								
2005	11	59	26	4	100	1185	--	75
2006	10	59	25	6	100	787	32	75
Kärnkraftsinspektionen (SKI)								
2005	20	53	21	6	100	1299	--	82
2006	23	54	17	6	100	1060	22	88
Kommunens energirådgivare								
2005	8	51	35	6	100	1255	--	79
2006	8	52	33	7	100	1004	27	89
Boverket								
2005	6	52	36	6	100	1069	--	68
2006	--	--	--	--	--	--	--	--

Kommentar: Svartalternativen är "mycket stort förtroende", "ganska stort förtroende", "ganska litet förtroende", "mycket litet förtroende" samt "känner inte till myndigheten". I 2006 års undersökning återfinns även svartalternativet "ingen uppfattning". I procentbasen som anger andel förtroende har personer som svarat att de inte känner till myndigheten, att de inte har någon uppfattning samt personer som ej besvarat frågan exkluderats. Andelen personer som ej besvarat de olika förtroendefrågorna varierade mellan 7 – 8 procent 2005 och 4 – 5 procent 2006. Andelen personer som i 2006 års undersökning svarat att de inte har någon uppfattning är beräknad bland dem som känner till myndigheten, personer som ej besvarat frågan eller svarat att de inte känner till myndigheten har exkluderats. Andelen som känner till myndigheten är beräknad bland samtliga personer som besvarat frågan.

Men avfallet då?

När kärnkraften politiserades i mitten av 1970-talet var avfallsfrågan en av de mest omdebatterade. Men olyckorna i Harrisburg och Tjernobyl gjorde att reaktorsäkerheten kom mer i fokus och avfallsfrågorna tappade i uppmärksamhet. Och så har det i stort sett varit sedan dess. Hur och var vi skall förvara kärnkraftens högaktiva avfall har inte nationellt varit i centrum på kärnkraftsdebatten sedan 1970-talet. Lokalt har det ibland sett annorlunda ut på orter där Svensk Kärnbränslehantering (SKB) har provat om berget är lämpat för att ta emot atomsopor.

Den metod Sverige valt för förvaringen har i praktiken varit bestämd sedan länge. Den går i korthet ut på att det högaktiva kärnavfallet innesluts i kopparkapslar som sedan placeras i förvaringshål på 500 meters djup i urberget. Tanken är att förvaringen skall vara oåterkallelig och inte behöva övervakas. Metoden har diskuterats mycket lite utanför fackkretsar. Teknologin är svår att bemästra för gemene man. En fråga som dock diskuterats något lite och som SOM-institutet genomfört mätningar kring är problemet om förvaringen skall vara definitiv eller om framtida generation skall kunna komma åt avfallet – för kontrollens skull eller för att eventuellt kunna nyttiggöra vad som lagrats.

Resultaten i tabell 6 visar att opinionen om en definitiv eller åtkomlig slutförvaring varit påfallande stabil genom åren (Hedberg 2002). Annat är kanske inte att vänta med tanke på frånvaron av debatt. Svarsfördelningen varje år sedan första mätningen 1987 är misstänkt lik en slumpfördelning med cirka en tredjedel för en definitiv förvaring, en tredjedel för en åtkomlig förvaring och en tredjedel utan åsikt. Det vill säga ett resultat vi skulle få om alla bara högg till med ett svarsalternativ på måfå. Men riktigt så illa är det nog inte. Viss genuin åsiktsbildning tror vi finns i frågan.

Tabell 6 Åsikt om ett definitivt eller åtkomligt slutförvar 1987-2006 (procent)

fråga: ”Vilken är Din åsikt om hur vi skall slutförvara det högaktiva avfallet från kärnkraften, dvs. det mest farliga avfallet?”

slutförvaringsåsikt	1987	1988	1990	1992	1995	1998	2001	2004	2006
en gång för alla slutförvara det högaktiva avfallet så att det inte går att komma åt i framtiden	40	37	30	34	33	27	27	33	30
slutförvara det högaktiva avfallet så att framtidens människor kan övervaka och komma åt det	27	33	33	34	33	41	36	32	32
ingen bestämd åsikt i frågan/ej svar	33	30	37	32	34	32	37	35	39
summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100
antal personer	1673	1643	1582	1889	1777	1740	1739	1774	1629
bland personer med en åsikt:									
andel definitivt slutförvaring	60	53	52	48	50	40	43	50	49
andel åtkomlig förvaring	40	47	48	52	50	60	57	50	51

Kommentar: I undersökningarna mellan 1987 och 2001 var frågeformuleringen: ”Det finns olika åsikter om hur vi i Sverige skall slutförvara det högaktiva avfallet från kärnkraften, d v s det mest farliga avfallet. En del anser att det högaktiva avfallet en gång för alla skall slutförvaras så att det inte går att komma åt i framtiden, medan andra tycker att det skall slutförvaras så att framtidens människor kan övervaka och komma åt det. Vad anser Du?”

Ett tecken på att förvaringsåsikten inte är helt slumpgenererad är att kärnkraftsmotståndare hela tiden varit mer positiva till en definitiv förvaring medan kärnkraftsförespråkare varit mer inställda på en åtkomlig förvaring. Sambandet finns där ända sedan 1980-talet, även om det har minskat något över tid. I SOM-undersökningen 2006 vill 36 procent av kärnkraftsmotståndarna ha en definitiv förvaring mot 32 procent bland kärnkraftsförespråkarna.

En annan indikator på att vi inte enbart har att göra med gissningsvar är att opinionen förändrats något över tid. En svag övervikt för en definitiv förvaring under sent 1980-tal har förbytts i en likaledes svag övervikt för en åtkomlig förvaring i ett flertal av de senare genomförda mätningarna, bland annat i studien 2006. SKB hade med andra ord mer opinionsstöd än motstånd för tanken på en definitiv förvaring på 1980-talet. Idag när vi närmar oss det avgörande beslutet om var någonstans avfallet slutligen skall förvaras är läget snarare det omvända med mer motstånd än stöd för SKB-planen att förvara det högaktiva kärnavfallet på ett oåterkalleligt sätt. Men det skall erkännas att skillnaderna är mycket små. SKB och politikerna behöver nog inte oro sig för den nationella folkopinionen när det gäller om kärnkraftens högaktiva avfall skall förvaras åtkomligt eller oåtkomligt. Någon klar och tydlig folkopinion finns inte i frågan.

Politikerna, tycker de som folket?

Den positiva opinionsvind för kärnkraften som vi har kunnat iaktta bland svenska folket ända sedan slutet av 1980-talet återfinns också bland de valda riksdagsledamöterna. I de riksdagsundersökningar som genomförts sedan 1985 syns samma opinionsförskjutningar som bland väljarna (Esaiasson and Holmberg 1996, Brothén 2002). Riksdagsopinionen har blivit mer positiv till att använda kärnkraften precis som väljaropinionen. Andelen ledamöter som genom åren har tyckt att det är ett dåligt förslag att ”Behålla kärnkraften, även efter år 2010” – det vill säga som förespråkat en avveckling – minskade från 62 procent 1988 över 54 procent 1994 till 38 procent 1996. Om vi ser på resultaten från samma enkätfråga i SOM-undersökningarna visar det sig att andelen kärnkraftsavvecklare också har minskat bland svenska folket – från 44 procent 1988 över 36 procent 1994 till 28 procent 1996. Andelen kärnkraftsavvecklare har hela tiden varit fler i riksdagen än bland folket, men opinionsförändringen har gått hand i hand. Det är dock värt att notera att väljaropinionen har gått före och riksdagen följt efter; ett vackert exempel på en representationsprocess ledd nerifrån, från folket (Holmberg 2003).

Mönstret med något mer kärnkraftsnegativa ledamöter än väljare är inte unikt för 1990-talet. Vi finner samma mönster senare. I våra senaste riksdagsstudier 1998, 2002 och 2006 har vi släppt det inaktuella avvecklingsåret 2010 och istället mer ospecificerat frågat om Sverige på lång sikt bör avveckla kärnkraften. Resultaten som redovisas i tabell 7 visar att andelen ledamöter som långsiktigt vill avveckla kärnkraften minskat från 69 procent 1998 över 60 procent 2002 till 56 procent 2006 – fortfarande en majoritet för avveckling, men en minskande majoritet (se tabell 7).

Tabell 7 Åsiktsöverensstämmelse mellan riksdagens ledamöter och väljare i fråga om kärnkraftens långsiktiga avveckling (procent)

fråga: ”Sverige bör på lång sikt avveckla kärnkraften.”

svarsalternativ	riksdagsledamöter			väljare		
	1998	2002	2006	1998	2002	2006
mycket bra förslag	41	30	29	22	22	18
ganska bra förslag	28	30	27	30	27	24
varken bra eller dåligt förslag	8	13	10	15	16	17
ganska dåligt förslag	10	13	11	17	16	19
mycket dåligt förslag	12	12	22	13	13	18
vet ej	1	2	1	3	6	4
summa procent	100	100	100	100	100	100
antal personer	329	327	327	1 818	2 091	1 862
andel bra förslag	69	60	56	52	49	42

Kommentar: Riksdagsundersökningarna genomfördes senhösten 1998, 2002 och 2006 under ledning av Martin Brothén. Väljardata kommer från valundersökningarna. Resultaten för väljarna omfattar samtliga svarspersoner, d v s även icke-röstare. Frågan ingick också i 1998 års SOM-undersökning med följande resultat: andel bra förslag 47 procent, andel varken eller 21 procent, andel dåligt förslag 29 procent och andel inget svar 3 procent. I SOM 2002 blev resultaten: andel bra förslag 40 procent, varken eller 23 procent, dåligt förslag 31 procent och andel inget svar 6 procent. Motsvarande resultat i SOM 2006 blev: andel bra förslag 37 procent, varken eller 23 procent, andel dåligt förslag 34 procent och andel inget svar 6 procent.

Andelen kärnkraftsavvecklare mätta på samma sätt bland medborgarna har också gått tillbaka – från 52 procent 1998 över 49 procent 2002 till 42 procent 2006. Folket går alltså fortfarande opinionsmässigt före och riksdagen följer efter. Det betyder att väljarna hittills har lett de valda i avvecklingen av den långsiktiga avvecklingstanken.

Men fortfarande är det en majoritet i riksdagen för en avveckling. År 2010 blir dock inget slutår för kärnkraften i Sverige, men däremot kan kanske valet 2010 avgöra kärnkraftens framtid. Om väljaropinionen fortsätter att leda riksdagsopinionen i mer kärnkraftsvänlig riktning – så att majoriteten för en avveckling i riksdagen svänger över i en minoritet som bland väljarna – kan avvecklingsplanen vara i fara. Det är ett slags ödets ironi att 2010 trots allt kan komma att bli avgörande för kärnkraften i Sverige; men då med ett motsatt utfall mot vad vi talade om i folkomröstningen 1980. Kärnkraften avvecklas inte 2010. Vad som istället kanske avvecklas 2010 är avvecklingsplanen.

Referenser

- Brothén, Martin (2002) *Riksdagsenkät 2002*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Brothén, Martin, Holmberg, Sören och Eriksson, Mari (2007) *Riksdagsenkät 2006. Dokumentation*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen.
- Esaiasson, Peter and Holmberg, Sören (1996) *Representation from Above*. Aldershot: Dartmouth.
- Hedberg, Per (2002) Kärnavfall. I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Det våras för politiken*. Göteborg SOM-institutet.
- Holmberg, Sören (2003) Kärnkraftsanhängarna vinner terräng. I Holmberg, Sören och Lennart Weibull (red) *Fåfångans marknad*. Göteborg SOM-institutet.

